

Het Peil

Schoner Mooier
Hollandscher IJssel

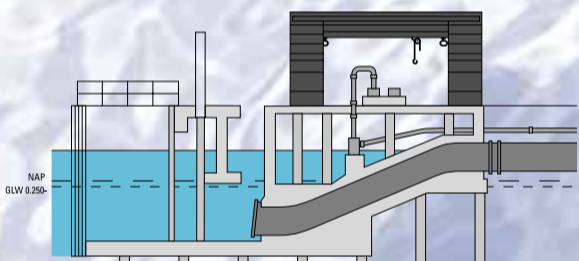
Uitgave: Projectteam Hollandsche IJssel > postbus 90602 > 2509 LP Den Haag > telefoon: 070 441 64 67 > fax: 070 441 79 96 > e-mail: hijssel@pzh.nl > PEILDATUM: JUNI 2003

Gemalen

Eeuwenlang dienden molens voor het bemalen van de polders. Door andere eisen aan bemaling ontstond eind 19^e eeuw het stoomgemaal, later vervangen door gemalen met elektrische aandrijving. Traditioneel werden nieuwe gemalen vernoemd naar de dijkgraaf.

▲ Het oude gemaal **Langeland & Kortland** staat verscholen langs de IJsseldijk in Krimpen aan den IJssel. Ooit diende het bij extreme weersomstandigheden als hulp in de afwatering aldaar.

▲ In historisch gemaalcomplex en poldermuseum **De Hooge Boezem achter Haastrecht** is het waterbeheer van de afgelopen eeuwen gedocumenteerd. Het stoomgemaal ligt op de plaats waar het veenriviertje de Vlist uitmondde in de Hollandsche IJssel. In de 12^e eeuw is die verbinding afgedamd en ontstonden waterwerken om de afwatering te regelen in de vorm van spuisluizen, wipwatermolens en gemalen.

De Hooge Boezem achter Haastrecht, Hoogstraat 31, Haastrecht, (0182) 50 31 31. Open: april-oktober, dinsdag t/m zaterdag 10.00-16.00 uur, maandag en zondag 13.00-16.00 uur.

Waterwoordenboek

polder (*de (m.)-s*) stuk land begrensd door waterscheidingen, waarin de waterstand wordt beheerd door bemaling.
boezem (*de (m.)-s*) stelsel van stilstaande plassen en sloten waarop het water uit lager gelegen polders wordt uitgeslagen.
peilbesluit (*het, -en*) afspraak over het waterpeil, afgestemd op grondgebruik (lage waterstand voor agrarische verbouwing, hogere waterstand tegen verzakkende woningen).
waterbezwaar (*het*) het teveel aan water in het peilgebied, bijvoorbeeld door overvloedige neerslag. Pompen verlaagt het waterpeil.
uistroomgemaal (*het; uistroomgemalen*) daar verlaat overtollig water het gemaalcomplex.

Wie het water deert, die het water keert

Nederland voert een voortdurende strijd tegen het water. De bodem klinkt in door vroegere ontginning, de zeespiegel stijgt door klimaatverandering. Ook de Hollandsche IJssel heeft als getijdenrivier een wisselend peil. Dijken beschermen het achterland tegen overstromingen, gemalen ontwateren de polders. Maar de polders mogen niet verdrogen. Een goede waterkwaliteit is belangrijk, voor boeren bijvoorbeeld. Schepen bevaren de rivier. Ieder heeft zijn eigen belang bij het water. Waar ligt de balans? Een ingenieus stelsel van waterwerken verenigt uiteenlopende doelen.

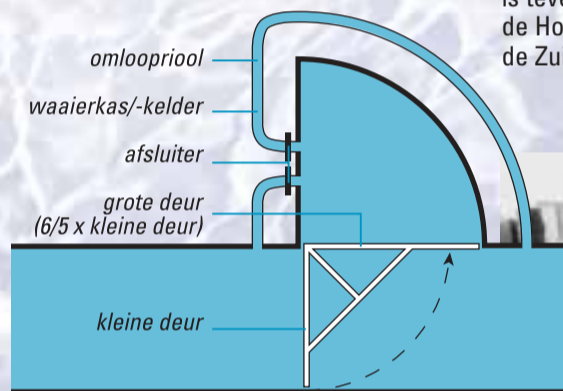
Nieuw in Krimpen aan den IJssel is het gemaal **Johannes Veurink**, met een totale capaciteit van 300.000 liter water per minuut. Overtollig water uit de boezem (N.A.P. -2,15 m) wordt uitgemalen op de Hollandsche IJssel (gemiddeld N.A.P. +1,00 m). Bouwkosten: ruim 8,5 miljoen euro. In de regenachtige maand december 2002 is het gemaal getest en sinds april 2003 is het volledig actief. De aanleg van dit gemaal past binnen het **Landinrichtingsplan Krimpenerwaard**: drie gemalen moeten de waterhuishouding in het hele gebied regelen, met dezelfde kracht als zeven à acht gemalen nu. Het Veurink-gemaal is als eerste gerealiseerd, een tweede (bij Bergambacht) en derde (bij Stolwijkersluis, Gouda) zullen de komende jaren volgen.

▲ Met de komst van het Veurink-gemaal eindigden de taken van de 19e-eeuwse gemalen **Reinier Blok** in Krimpen aan den IJssel en **Verdoold** in Ouderkerk aan den IJssel. Voor deze twee rijksmonumenten hebben zich al potentiële kopers aangemeld. De oude gemalen zijn niet geschikt om noodsituaties op te vangen. Toestroom van water geschiedt voor het nieuwe gemaal namelijk via dezelfde vaart, die geen dubbele capaciteit kan dragen.

▲ In de 19^e en begin 20^e eeuw werden gemalen vaak uitgevoerd in boogvorm en met bakstenen, zoals ook fabrieksgebouwen in die periode. Later werd het ontwerp van gemalen geïnspireerd op de stijl van de Amsterdamse School. Een bouwkundig hoogstandje is het boezemgemaal bij Gouda, **Mr Pijnacker Hordijk** (1936). Soberheid voert de boventoon, door het platte dak en baksteen gemetseld in Noords verband. Ook de werktuigen (een combinatie van dieselmotoren met centrifugaalpompen) bepalen het bijzondere karakter van dit rijksmonument.

Sluizen

▲ Waar schutsluizen de scheepvaart bedienen, zijn **spuisluizen** onmisbaar voor het waterbeheer. De **Snelle Sluis** (1829), beneden het gemaal Abraham Kroes, is een waterinlaatvoorziening. De **waterkering** houdt de hoge waterstanden van zee buiten de deur. Een **inlaatsluis** werkt omgekeerd, bij droogte wordt water toegelaten in het gebied. Dit voorkomt rotten en verzakken van houten palen onder woningen. De Snelle Sluis, aangestuurd vanuit het Kroes-gemaal, is tevens de scheepvaartverbinding tussen de Hollandsche IJssel en de Ringvaart van de Zuidplaspolder.

▲ De **Waaierluis** bij Gouda (1856) dankt zijn naam aan de driehoekige zijbassins waarin sluisdeuren kunnen 'uitwaaiëren'. Deze **schutsluis** vormt de scheiding tussen het gekanaliseerde gedeelte van de Hollandsche IJssel en het getijdengedeelte. Er zijn zowel deuren op eb- als op vloedhoogte. "Het is een uniek systeem, dat niet veel meer voorkomt", aldus Douwe Hoogeveen van Rijkswaterstaat. Vanwege renovatie is het niet mogelijk de sluis te bezichtigen.

Droge voeten?

Van oudsher waarschuwen waterstaatkundigen voor overstroming van de Hollandsche IJssel. Zo ook in 1951, toen een voorstel op tafel kwam voor de bouw van een stuw. Op dit plan werd echter niet direct ingegaan, zodat ten tijde van de Watersnoodramp in 1953 de dijken onbeschermde waren. De Hollandsche IJsselstreek werd ernstig getroffen, met zes doden, veel gewonden en materiële schade. In 1954 startte daarom de bouw van de **Stormvloedkering Hollandsche IJssel**, als eerste van de Delta werken. In de jaren '80 werd een reserveschuif gemaakt, om de faalkans te verkleinen.

Het Ministerie van Verkeer en Waterstaat werkt in het hele land aan 'droge voeten, schoon en voldoende water'. In de Hollandsche IJsselstreek bestaat daarom het **Waterakkoord**. "Het gaat om afspraken tussen Rijkswaterstaat en de Hoogheemraadschappen over de bediening van de waterkering, het bemalen van de rivier en het bijhouden van de waterkwaliteit", licht Jan Janse van Rijkswaterstaat toe. "In stormperiodes mag de waterstand niet hoger zijn dan N.A.P. +2,25 m bij Krimpen aan den IJssel. Dan gaat de stormvloedkering dicht. Wanneer de kering gesloten is, houden we een maalpeil aan van N.A.P. +2,60 m. Op dat moment stoppen de gemalen met uitslaan op de Hollandsche IJssel."

De scheepvaart wordt minimaal gehinderd door de stuw: de schuiven worden een paar keer per jaar neergelaten. Sinds de aanleg van de tweede waterkering is dit minder vaak dan voorheen. Kelders van buitendijkse woningen willen nog wel eens vollopen bij stormachtig weer. "Bij zware regenval komt soms het verzoek de kering vroeger te sluiten, wat een enkele keer gebeurt", verklaart Jan Janse van Rijkswaterstaat. "Toch zijn de klachten van bewoners verminderd. Mensen raken denk ik ook gewend aan de situatie dat er water in hun schuurtje kan staan."

In de peiling

In het hart van de Krimpenerwaard, tussen de rivieren Vlist, Lek en Hollandsche IJssel, woont **Jaap Slingerland**. Sinds een paar jaar is hij waarnemend dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard en stuur-groep lid van het Project Hollandsche IJssel. Ook als Statenlid voor de SGP is hij betrokken bij de omgeving. Maar vooral kent hij de Hollandsche IJssel uit zijn jeugd. "Ik weet nog goed dat de zellingen werden volgestort, onder meer met bananen. Ik fietste van Berkenwoude naar Gouderak, verzamelde de trossen en nam ze mee naar huis. Op zolder werden ze droog en rijp. Ik stond er niet bij stil."

Slingerland heeft de rivier zien veranderen: "Na de oorlog was alles gericht op economisch herstel, niet op natuur- en milieuaspecten. Het opheffen van zellingen was een goedkope manier om afval te lozen. Tot men eind jaren '70 inzag dat dit verkeerd was. Natuurlijk hebben we industrie, woningbouw en recreatievoorzieningen nodig. Maar onze aandacht mag niet verslappen."

De Hollandsche IJssel noemt Slingerland een soort provinciale weg vergeleken met de Vlist (een B-weg) en de Lek (een rijksweg). "De invloed van eb en vloed is bij de Hollandsche IJssel minder dan bij de Lek en mede door de stuw is veiligheid verzekerd. Daarom zijn er volop mogelijkheden om natuur, passend bij de functie van de rivier, te realiseren." Slingerland koestert de natuur, als voormalig melkveehouder. Hij is er trots op onderdeel te zijn van zeven generaties boeren, geboren op dezelfde boerderij, met dezelfde voor- en achternaam. "Mijn hobby is nog steeds iedere zondagochtend de tachtig koeien melken."

"Als ik over de rivier vaar, waardeer ik de natuurlijke rietoevers", besluit Slingerland. "Ze doen de geschiedenis herleven, ook al zijn ze aangelegd. Veel is verloren gegaan, maar ik zie duidelijk verbetering."

Jaap Slingerland waarnemend dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard

Heeft u opmerkingen:

Stuur uw reactie naar:
Projectteam Hollandsche IJssel
Antwoordnummer 100
2509 WB Den Haag

(Een postzegel is niet nodig.)

Nattigheid rond de Hollandsche IJssel

Op de trappers langs de mooie Hollandsche IJssel. Fietsroute Nattigheid voert langs alle karakteristieke plekken die bij de rivier horen. In drie etappes, 48 km totaal.

Een leuk idee voor Vaderdag.

Nattigheid is voor € 1,20 te koop bij de overzetters Moordrecht - Gouderak, Groot-Hitland - Ouderkerk aan den IJssel en bij VVV Gouda, Markt 27, telefoon 0182 51 36 66.

Waterprovincie

Zwemwater, vaarwegen, milieu, waterschiedenis: alles komt aan bod tijdens de **Zuid-Hollandse Waterdagen** op 20 en 21 juni. In Gouda o.a. straat-theater langs de havens en varende monumenten. Meer informatie op www.zuid-hollandsewaterdagen.nl

Lezersenquête

De redactie telde ruim 220 reacties op de **lezersenquête** van Het Peil. Dit onderzoek diende om de informatie over het Project Hollandsche IJssel overzichtelijker en leuker te maken voor geïnteresseerden. Tien gelukkige inzenders ontvingen inmiddels de beloofde bootreis over de Hollandsche IJssel. Aan allen die hun mening gaven: hartelijk dank voor uw suggesties!

H.IJsselsteen

Dit jaar wordt de **H.IJsselsteen** niet toegekend: de jury ontving onvoldoende aanmeldingen. Natuurlijk zijn er toch mensen die een trofee verdienen. Houd daarom potentiële winnaars in de gaten, zodat in 2004 de stimuleringsprijs weer wordt uitgereikt aan wie zich hard maakt voor een schoner, mooier en Hollandscher IJssel.

Meer lezen?

Gemalen...het behouden waard R. Polderman en C.J.M. Tak, Delft 2001, 140 pagina's, ISBN 90-801199-3-8. Voor € 17,- te bestellen bij de Nederlandse Gemalen Stichting (info@gemalen.nl).